Original Article
Received/Accepted Dates
26.07.2022/19.09.2022
DOI: 10.52096/jsrbs.8.16.52

Journal of Social Research and Behavioral Sciences
Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi
ISSN:2149-178X
Volume: 8 Issue: 16 Year: 2022

Kürt Edebiyatında Mevlit

Murat Işık

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Yöneticisi

muratisik34@hotmail.com, ORCID:0000-0001-0075-7122

Özet

Mevlit doğmak¸ doğum yeri¸ doğum zam anı¸ m analarına gelen bir terimdir. Edebiyattaysa¸ Hz. Peygamber'in doğum günü ile başlay an hayatı¸ mucizeleri¸ gazaları¸ ahlakı¸ vefatı ve hilyesini anlatan eser anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in doğumu dolayısı ile gerçekleştirilen şenliklerde ve merasimlerde okunmak amacı ile yazıya dökülmüşlerdir. Mevlitlerde¸ umumi m anada Hz. Peygamber'in doğum günü (veladeti)¸ peygamberliğe gelişi (risaleti)¸ gök tabakasına intikali (miracı)¸ vefat etmesi (rihleti) tarzında müşterek hususlar işlenmektedir. Mevlitler¸ topluma dönük din içerikli yazılardır ve umumi manada sade ve herkesin anlayacağı basit bir uslupla yazılmıştır. Kürtlerin içinde mevlit olayının hususi bir konum elde ettiği görülmektedir. Kürt edebiyatının pek çok sahasında ve pek çok döneminde muhtelif mevlitler yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlid, Din, İslam

Mewlit in Kurdish Literature

Summary

Mevlit is a term that comes to people who are born, place of birth, time of birth. In literature, Hz. It means the work that starts with the birthday of the Prophet, tells about his life, miracles, wars, morals, death and hilye. Hz. They were written down in order to be read in the festivals and ceremonies held due to the birth of the Prophet. In the Mevlits, in general, Hz. Common issues such as the Prophet's birthday (veladeti), his coming to prophecy (risaleti), his transfer to the sky

(ascension) and his death (rihleti) are discussed. Mevlits are religious articles for the society and are generally written in a plain and simple style that everyone can understand. It is seen that the mawlid event occupies a special position among the Kurds. Various mawlids were written in many fields and in many periods of Kurdish literature.

Keywords: Mawlid, Religion, Islam

Di Edebîyata Kurdî de Mewlûd

Kurte

Watey an bêjeya Mewlûdê; ji dayîk bûn, cîyê ji dayîk bûn û dema ji dayîk bûn e. Ji alî edebîyatê de têwateya berhem ên behsa her berî jî ji dayîk bûna Hz. Pêxember uehlaq, tekoşîn, derasey an û rahmetkirina wî ye. Arm anca nivîs andina mewlûd an lidar xistina merasîm ên ji bo bi minasebeta ji dayîk bûna Hz. Pêxember ve pek hatîye. Di naveroka mewlûd an de mijar ên hevpar bi tevahî ji dayîk bûna Hz. Pêxember, risalet, miraç û rahmet kirina wî bû. Mewlûd an berhem ên olî bûnû bi taybetî ji bo gel û bi zim anê zelal ve hatine nivîs andin. Di nava kurd an de cîyê taybetî û giringîya mewlûd heye. Di edebîyata kurdî de gelek mewlûd hatine nivîs andin. Ji xeynê zim anê erebî; di zim anê farisî, ernavutî, kurdî, cavaî, boşnakî, rumî, çerkezî, urduyî, sevahîlîû tatarî de mewlûd hatine nivîs andin.

Bêjey ên Sereke: Mewlûd, Dîn, Îslam

Destpêk

Em dixwazin ku di vê gotarê de bi kurtasî d anasina mewlûd bikin ûji bo mewlûd an ji alî dirokîû edebîyatê de hinek agahîbidin. Em diz anın ku mewlûd di nav edebîyata klasîk ya kurd de cureyeke edebî yê olîye û pir anî ji alî gel de bê gum an mewlûd bi nerîneke pirozi tê dîtin.

Melayê Jaba der heqê Melayê Bateyî gotiye:

Şahirê siyê jî Melayê Bate ye.

Navê wî jî Mela Ehmed e.

Eslê wî ji Bate ye.

Bate gundek e, ji gundê di Hekariy an.

Di tarîxa heşt sed û bistî da peyda bûye, û zehf şihir û ebyat gotine. Dîw aneke mexsûs heye, qewî qenc e, û mewlûdeke kurm ancî gotiye. Di welatê de ew meqbûl e; û heştê salî êmir kiriye û neh sedê hicrî merhûm bûye.

Di nêv gundê Bate de jî medfûn e. Li gora tiştê ko min bihîstiye Bate li Behdîn an û li nîzingî Amediyê ye. Ji eser ên Batê min bi tenê mewlûda wî dîtiye. Herçî dîw an û şihir ên wî ne, çav ên min bi w an ne ketiye.

Mewlûda wî di sala 1905 an de li Misrê hate çap kirin. Heke ez ne şaş im ew mewlûd di sala 1919 an de û Stenbolê jî ketiye çapê. Bi min re nisxeke destnivîs heye.

Eve çend dûrik ji mewlûda Batê:

Hemdê bêhed ko Xudayê alemîn

Wî Xudayî daye me dînê mibîn

Em kirîne imeta xeyrel beşer

Tabihî wî miqtedayê namwer

Wî Xudayî malikê milkê ezim

Daye me mîras Qur ana Kerîm

Bo cemihî mislimîn û salihe

Bo feqirê Bate jî el-Fatihe

Mewlûda Kurdî Lêr aneda dem anewêt be kurtî basî edebiyatêk bikeyn ke ilakeyêkî zorî heye legel edebiyati dinya, we be taybetî edebiyati arî.

Nextêk le hendê edebiyati rojava deqat, we hendê lêy cuda debêt, ewiş edebiyati kurdî ye. Herwekî tarîxî kurd an be nez anrawî mawetewe we hêşta betewawetî le lay tarîx z anek an nez anrawe, edebiyati kurdîş bew çeşne malûm niye we malûm nebûwe.

Legel eweşde ferqêk niye le bey anî em du heqîqete: Mebest herwekû her jiy anê edebiyatêkî heye, hemû edebiyatêkiş jiy anêkî heye, we her duky an be yek çişt de pêwrêt we berzî û nizmî dez anrêt.

We hîç kiseyêkî rastu ciw anu kincu jîkele dehête yek legel kiseyêkî naşirinu şêwaw û alozaw! Cewabî em sual ane hemû emeyeke jiy an be bê edebiyatek rêk nakewêt ke lêy biweşête we. We berzî û nizmî edebiyat herwekû jiy an be aynî şit depêwrêt.

Mewlûda Batê di sala 1919 an de û Stenbolê jî ketiye çapê. Bi min re nisxeke destnivîs heye. Eve çend dûrik ji mewlûda Batê:

Hemdê bêhed ko Xudayê alemîn

Wî Xudayî daye me dînê mibîn

Em kirîne imeta xeyrel beşer

Tabihî wî miqtedayê namwer

Wî Xudayî malikê milkê ezim

Daye me mîras Qur ana Kerîm

Bo cemihî mislimîn û salihe

Bo feqirê Bate jî el-Fatihe

Mijar ên Beş ên Mewlûdê

Mijar ên beş ên mewlûdê bi kurtasi eva ye.

Beşa Yekem:

Hemde Xwede:

Beşa Duyem:

Selawat Li Ser Pêxember:

Beşa Severn:

Xera Xwendina Mewlude

Beşa Çarem:

Xiluq andina Ronahiya Pêxember

Beşa Pençem:

Afir andina Adem Pêxember

Beşa Şeşem:

Neseba Pêxember

Beşa Heftem:

Bûyina Bave Pêxember, Ebdullahe kure Evdilmutelib

Beşa Heştem:

Ji bo Kuştina Ebdullah, Pl anen Cihûy an

Beşa Nehem:

Zewaca De û Bave Pêxember

Beşa Dehem:

Bihemlbûna Amîne bi Pêxember

Beşa Yazdehem:

Ji dayîk bûna Pêxember

Beşa Dozdehem:

Gazî û Şabaşî an Beşa Merhebaye

Beşa Sezdehemîn:

Bûyeren Ku di Şeva Jiyadikbûna Wî de Qewimîne

Beşa Çardehemîn:

Roja ji dayîk bûna Pêxember, Nîş anen ku Ebdulmutelip Dîtine

Beşa Pazdehemîn:

Hatina Helîma Sadiya û Birina Pêxember, ji bo şîrdayine

Beş Şazdehemîn:

Vegera Karw anen Se'diy an, ji Mekkehe

Beşa Hevdehemîn:

Li Nava Se'diy an Pêxember

Beşa Hejdehemîn:

Vegera Pêxember ji Welate Se'diy an

Beşa Nozdehemîn:

Paşgotin[1]

Ev nivîs andin de jî qala hisabî kirine heye. Ev in çend beyt:

Neh car an neh bi xwe hesêb ke biltemam

Heştê û yek in, tu biz an ya ez xulam

Heşt car an çar çend in eya şîrînbira

Ew sih û dû ne herçî zêde ji te re

Heft car an p ênc çend in eya tiflê piçûk

Ew sih û p ênc in da ko pê nebî xudûk

[1] Mehmet Zahir Ertekin, Di Edebiyata Me De Mewlud U D anberheva Mewluden Peşin En Kurdi U Tirki, Gotaren Konfer ansa Kurdolojiye, Z aningeha Hakkariye,2011,R.131

Şeş car an sê çend in eya sahib meqal

Ew deh û heşt in tu biz an ya pîrê kal

P ênc car an p ênc çend in ey mêrê çak

Ew bîst û p ênc in tu biz an ey c anê çak

Çar car an heft çend in tu bêje vê demê

Ew bîst û heşt in da tu hilnegrî xemê

Sê car an neh bo te bey an kim ya delal

Ew bîst û heft in tu biz ane ya heval

Du car an çar çend in min bo te kirye xet

Ew heşt temam in der vê nezma pir xelet

Êk car an êk êk e biz an ya nasiha

Bo fekîrê koyî bêjin fatiha

Êdî mirov niz ane ew qesîde bi kurdî an bi farisî ne. Eve qesîdeyek ji w an qesîd an:

Çi tedbîr ey misilm an an

Kî men xod ra nemîd anem

Ne tersa me yehûdiyem

Ne gebr û ne misilm anem

Ne beriyem, ne behriyem

Ne şerqiyem ne xerbiyem

Ne ez erk anî tebhiyem

Ne ez eflakî gerd an im

Ne ez çîn im, ne ez hind im

Ne ez bilxar û maçîn im

Ne ez milkê Irakê me

Ne ez xakî Xurist an im

Ne ez av im, ne ez ba me

Ne ez xak im ne ez ateş

Ne ez dinya, ne ez iqba

Ne ez firdewsi ridw an im

Niş an im bê niş an başed

Mek an im lamek an başed

Ne ten başed ne c an başed

Ne min ez c anî c an an im

Ne baba me, ne dada me

Ne ema me, ne xala me

Li ser wechê çiraya me

Dikim îro di efx an im

Ji efx ana bes e salek

Ji maşûk an bes e yarek

Ji bo mibib an hero carek

Welî bim ez bi çeşm an im

Encam

Mewlûd di edebîyatê de cûreyeke olîye û mijara wê jîy ana Hz. Pêxember e. Nivîs andina helbest ên vê mijarê hema hema ji dema Hz. Pêxember(ji alî çend sehebîy an ve) dest pê kirîye û di dem ên din de, ji alî helbestv an ên misilm an ve hatîye nivîs andin û her dem çûye hejmara w an zede bûye.

Bi taybetî di zim anê erebîde mewlûd betir hatine nivîs andin. Le ev naye ve wateya ku nivîskaren kurd an ji ereb an an ji ji neteweyen din kemtir e.

Me li jor qal kiribu kul i gor tesbit an ji ali kurd an ve 32 heb mewlut hatiye nivîs andin. Ji ev ne reqem ku hindik e.

Di nava tirk an de çawa mirov bêjeya mewlûd bîne zim anyê tê aqlê mirov mewlûda silem an çelebî ye. Y ên kurd an jî be gum an Mewlûda Melayê Bateyî ye.

Çuka nava gel de ji alî xeletî y ên pîrozkirina mewlûd an jî hebe ne heddê me ye ku em w an nivîskar an û berhem ên w an rexne bikin.

Û wekî ew an kes ên kû ji xwe re dibêjin rewşenbîr ên nûjen, em nabêjin ku mewlûd ne tu tişte û tu giringîya wî jî tuneye.

Li gor me, mewlûd, cî û qedrek xwe yê girîng di nava cîvaka kurd de heye. Ev qedrê xwe jî, ji cenabê Qasidê Pîroz digire.

Ev ciyê wî ji lazime bê parastin. Lêwekî xwestina dilê xwe em dibêjin xwezî ku ev an seyday an, di mewlûd ên xwe de, jiy ana cenabê Resûlê Xweda Teala jî gotibûna û bibûna sedem kû gelê kûrd, ji siyera cenabê Resûlullah, fêr bigrin.

Çavkanî

Ahmet Ateş, Vesiletu'n- Necat Mevlîdi, Capxaneya Saziya Dîroka tirkî, Ankara, 1984. Ansîklopediya îslame, Benda Mewldde, Wesanxaneya Wezareta Perwerdehiye, C8, Ankara, 1997.

Bedirxan, Celadet "Zare Dumilîû Mewluda 'Usman EfenedV Hawar, Hej: 23,16Tîrmeh Şam (Cilda yekem a Haware, Wesanen Nûdem)1933

Babe Zerevanî, Mela Hisene Bateyî, Nûbihar Dergisi, sayı: 87-88, 2002-2003.

Doskî, Tahsîn Îbrahim-Doskî, Muhsîn Îbrahim, 1996. Mela-yı Bateî We Behremi-yi wî, Çaphane-iHawar, Dohuk-lrak.

Malmîsanij, Ehmede Xasî, "Mewlide Nebî", Hevî: Kovara Çandî ya Giştî, No: 4, îlon- Parîs, 1985.

Mehmet Süreyya, Sicîllî Osmanî (Osmanlı Ünlüleri), Wesanxaneya Yurde Weqfa Dîroke, C5, Stenbol, 1996,

Mela Mehemede Muradan; 'Ez Ina ze yew Mûsîbetek Vinena'; Roportajkerdoxs: W.K Mer-dimin-N. Celalî, Kovara Vateyî, Stenbol, 2003.

Mela Kamle Puexî; MewlidîNebî, Kovara Vateyî, nr.19, Stockholm 2003.

Molla Hasan El-Ertûşî, 1327. Mevlidu'n-Nebî(SAV), Seyyid Şefik Arvasî neşri, Ahmed Kamilmatbaası, Dersaadet

M. Zeki Pakalin, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Wesanxaneya Wezareta Perwerdehiye ya Netew, C.2, Stenbol, 1993.

Necla Pekolcay, Mevlîd, Süleyman Çelebî, Wesanxaneya Dergah, Stenbol, 1980, M. Edip Çağmar, Edebi Açıdan Arapça Mevlidler, Wesanxaneya îlahiyat, Capxaneya Özkan, Ankara, 2004.

İbrahim Agah Çubukçu, Makaleler (Dinimizde Mevlidin Önemi), Wesanxaneya Zanîngeha Ankara, Fakulteya İlahiyata, Ankara, 1984,